

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА**

ПОПОВА ОКСАНА ПАВЛІВНА

УДК 502.3:001:929(477)(043.3) «19/20»

**ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІКА УААН В.М. ТРЕГОбЧУКА В КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
(60-ТІ РОКИ ХХ СТ. - ПОЧАТОК ХХІ СТ.)**

07.00.07 – історія науки й техніки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Інституті історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор

Кучер Володимир Іванович

Національної академії аграрних наук України, головний науковий співробітник сектора наукознавства

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Потапенко Ярослав Олександрович

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», професор кафедри історії та культури України

кандидат історичних наук

Красніцька Ганна Миколаївна

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, доцент кафедри філософії та економічної теорії

Захист відбудеться «29» жовтня 2015 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.373.01 у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України за адресою: 03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал.

З дисертацією можна ознайомитись у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України (03680, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10).

Автореферат розіслано «28» вересня 2015 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

О.А. Пашківська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку нашої держави дедалі більше зростає інтерес українського суспільства до проблем раціонального природокористування, збереження навколишнього середовища з урахуванням сучасних науково-практичних та економічних чинників. За умов державного декларування трансформаційних процесів європейської інтеграції настала нагальна потреба використання у цій справі історичного досвіду. В даному контексті актуальною постає необхідність всебічного дослідження та комплексного узагальнення наукової спадщини одного з визначних українських учених у галузі аграрної економіки академіка УААН, доктора економічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Валентина Михайловича Трегобчука.

В.М. Трегобчук зробив вагомий внесок у розвиток економіки природокористування України як теоретик, методолог і популяризатор. З іменем цього вченого пов'язана розробка багатьох теоретико-методологічних і прикладних аспектів взаємодії економіки та екології, людини і довкілля, зокрема при проведенні сільськогосподарської діяльності. Ученому належить пріоритет у формуванні наукових основ екологічної політики України. Його життя і творчий шлях невтомного дослідника є повчальним прикладом. В.М. Трегобчук вбачав своє призначення в служінні науці, що простежується у наукових працях вченого.

В українській історіографії та біографістиці до цього часу належним чином не проводилось комплексне дослідження щодо пріоритетних наукових пошуків і здобутків В.М. Трегобчука. З цього погляду виникає необхідність проведення історичного та соціально-економічного аналізу особливостей і характеру формування цієї людини як ученого, дослідження його наукових надбань і, насамперед, теоретичного та практичного внеску у розвиток економіки природокористування в період 60-х років ХХ - початку ХХІ століть, їх місця в історії вітчизняної науки, результативності використання у практиці, виявлення нових і переосмислення відомих архівних матеріалів та друкованих праць. Це й визначає актуальність даної дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи Інституту історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України в межах теми «Розробити науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0114U001207).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є проведення цілісного науково-історичного аналізу творчої діяльності академіка В.М. Трегобчука, практичного внеску у розвиток економіки природокористування України у другій половині ХХ - початку ХХІ ст., оцінка його наукової спадщини.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких основних **задач:**

Визначити:

- стан наукової розробки проблеми дослідження, рівень його джерельного забезпечення та обґрунтувати методологічні засади;
- періодизацію життєвого та творчого шляху академіка В.М. Трегобчука з подальшим визначенням на цій основі етапів його наукового становлення, зростання й утвердження серед відомих вітчизняних економістів, охарактеризувавши періоди наукової діяльності, уточнивши біографічні дані;
- внесок вченого в розвиток економіки природокористування України;
- пріоритетні напрями наукової діяльності В.М. Трегобчука в контексті екоінноваційної діяльності держави, раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.

З'ясувати:

- результати науково-організаційної, репрезентаційної, популяризаційної діяльності вченого в галузі економіки природокористування;
- становлення наукової школи В.М. Трегобчука;
- значення творчого доробку вченого на сучасному етапі розвитку економічної науки України.

Об'єктом дисертаційного дослідження є розвиток науки в галузі економіки природокористування, охорони навколишнього середовища, екологічного господарювання України в другій половині ХХ - початку ХХІ століть.

Предметом дослідження є наукова творчість академіка В.М. Трегобчука та її результативність у контексті розвитку економіки природокористування України, вивчення його теоретико-методологічних здобутків і практичного внеску у вирішення економіко-екологічних проблем України.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених в дисертаційній роботі завдань застосовувались методи історичної достовірності, об'єктивності, комплексності при аналізі широкого кола документів, що дають змогу всебічно проаналізувати діяльність видатного вченого, загальнонаукові (аналіз, типологізація, класифікація), історичні (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, описовий, періодизації), а також методи джерело- та архівознавчого і термінологічного аналізу. Вибір принципів і методів дослідження забезпечив достовірність одержаних результатів і висновків.

Хронологічні межі дослідження охоплюють весь період творчої діяльності В.М. Трегобчука (1966-2006 роки) – від виходу перших наукових праць до її завершення.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у постановці актуальної проблеми, яка до цього часу не знайшла всебічного та об'єктивного висвітлення в історії економічної науки.

Вперше: на основі комплексного дослідження наукової спадщини академіка В.М. Трегобчука з'ясовано результативність його досліджень, роль і місце вченого в економічній, передусім, аграрно-економічній науці;

➤ *запропоновано* періодизацію наукової діяльності В.М. Трегобчука, по кожному досліджуваному періоду встановлено особливості його наукового пошуку, а також найважливіші досягнення;

➤ *узагальнено* пріоритетні напрями роботи В.М. Трегобчука з питань розвитку водного господарства та гідромеліорації, агропромислового комплексу, охорони довкілля та забезпечення еколого-економічного природокористування.

На основі аналізу основних наукових праць ученого *доповнено*:

➤ його бібліографію, зокрема останнього періоду діяльності;

➤ джерелознавчу базу із залученням до наукового обігу архівних матеріалів.

Уточнено відомості про науково-організаційну, репрезентаційну та популяризаційну діяльність В.М. Трегобчука та *конкретизовано* результати його досліджень, як однієї з підсистем вітчизняної системи знань в економічній науці.

Набув подальшого розвитку напрям наукової роботи з відтворення діяльності видатних учених у системі аграрної науки України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані при підготовці узагальнюючих праць з історії вітчизняної аграрно-економічної науки для поширення та поглиблення знань про В.М. Трегобчука, у навчальному процесі при розробці нормативних курсів «Історія України», «Історія науки і техніки», «Історія сільськогосподарських наук», «Історія аграрно-економічної науки», «Сільське господарство», «Реформування аграрних відносин» та ін., написанні біографічних довідників, енциклопедій тощо.

Особистий внесок здобувача. Обґрунтовано мету і завдання дослідження, його джерелознавчі та методологічні засади. Проведено аналіз наукової спадщини академіка В.М. Трегобчука та систематизовано її за основними напрямками. Наведені в дисертації наукові результати дослідження та висновки є особистим здобутком автора.

Апробація наукового дослідження. Основні положення й результати дисертаційної роботи оприлюднено на Всеукраїнських конференціях молодих учених та спеціалістів: VII, присвяченій 90-річчю від дня створення Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН та 75-річчя з дня заснування Панфіловської дослідної станції ННЦ «Інститут землеробства НААН» (м. Київ, 16 березня 2012 р.), VIII, присвяченій 150-річчю з дня народження академіка В.І. Вернадського (м. Київ, 21 травня 2013 р.), Міжнародному науково-практичному семінарі, присвяченому 130-річчю виходу книги професора В.В. Докучаєва «Російський чорнозем» (м. Київ, 10 грудня 2013 р.), Міжнародних науково-практичних конференціях Товариства знань: (м. Лодзь, 30-31 жовтня 2014 р.), «Актуальні наукові проблеми. Розгляд. Рішення. Практика» (м. Гданськ, 29-30 червня 2015 р.).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 11 одноосібних наукових праць, серед яких 4 статті у виданнях, визнаних МОН України фаховими з історичних наук, 1 – в зарубіжному виданні. Результати дослідження пройшли апробацію на 5 всеукраїнських і міжнародних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, аналізу джерельної бази та методологічних засад дослідження, 4 розділів, висновків, списку використаної літератури, що налічує 272 позиції, 13 додатків. Повний обсяг становить 242, сторінки, в тому числі основного тексту – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, актуальність досліджуваної проблеми, показано зв'язок роботи з науковою темою, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів наукових пошуків і структуру дисертації.

У першому розділі **«Стан наукової розробки проблеми, джерелознавчі та методологічні основи дослідження»** визначено рівень розробки теми дисертаційної роботи, охарактеризовано джерельну базу та обґрунтовано методологічні засади дослідження.

У підрозділі 1.1 *«Історіографія проблеми»* систематизовано та проаналізовано літературні джерела, присвячені життю і діяльності академіка В.М. Трегобчука, виділено кілька груп історичних праць, які безпосередньо чи побічно відтворюють його наукову діяльність.

Для вивчення основних віх творчого шляху В.М. Трегобчука найбільш інформативними є біографічні нариси, вміщені в популярних довідкових та енциклопедичних видань: «Хто є хто в Україні» (1997, 2000, 2001), «Хто є хто в українських суспільних науках» (1998), «Імена в Україні» (1999, 2001), а також у книзі «Вчені економісти-аграрники» (2001) (серія «Українські вчені-аграрії ХХ століття»). Всі вони логічно поєднують фактичний матеріал біографічного та загальнонаукового характеру. Ім'я В.М. Трегобчука згадується у низці ювілейних статей, які з'явилися в 1997 р. у провідних українських виданнях: «Вісник аграрної науки», «Економіка АПК» і сприяють формуванню цілісного уявлення про особистість ученого, відтворюють основні напрями його діяльності.

Окрему групу історичних праць складають дослідження, що узагальнюють становлення та розвиток наукових напрямів і теорій, розробкою яких займався безпосередньо В.М. Трегобчук. Високу оцінку його діяльності дали вітчизняні науковці академіки П.Т. Саблук¹, І.І. Лукінов, М.В. Зубець², Б.Й. Пасхавер³, професор Д.Ф. Крисанов⁴.

У процесі творчого пошуку було виявлено статті і повідомлення про його досягнення в роботі. Академік НАН України І.І. Лукінов, зокрема, відзначав, що

¹Саблук П. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого і погляд у майбутнє : наук.-популяр. нариси. / П.Т. Саблук. – К.: Ін-т аграр. економіки, 2001. – Т.1. : Економіка переходу диктатури влади. – С.52.

²Трегобчук Валентин Михайлович : бібліогр. покажчик наук. праць за 1966-2002 роки / НАН України, УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка, Ін-т економіки ; [уклад. : Т.Ф. Дерлеменко, В.Ф. Кифорак, Н.М. Скурська]; наук. ред. В.А. Вергунов. – К., 2002. – 142 с.

³Пасхавер Б. Пам'яті академіка В.М.Трегобчука / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2006. – № 9. – С. 86.

⁴Крисанов Д. Регіональна політика: проблеми та механізми здійснення / Д. Крисанов // Економіка України. – 1998. – № 11. – С. 94-95.

серед провідних вчених, які очолюють розроблення ключових економічних проблем та актуальних питань економічної, промислової, аграрної та екологічної політики важливе місце займає В.М. Трегобчук⁵. Слід відзначити бібліографічний показник наукових праць ученого, який вийшов друком у 2002 р. і містить важливу узагальнюючу інформацію щодо його науково-організаційної діяльності.

Основні здобутки В.М. Трегобчука щодо теоретико-методологічних і прикладних аспектів економіко-екологічного розвитку різних галузей вітчизняної економіки, охорони навколишнього середовища висвітлено у статті, написаній групою колег⁶ уже після його смерті. Вони зазначають, що В.М. Трегобчуку належить пріоритет у формуванні наукових засад сучасної екологічної, в тому числі її агроекологічної політики та еколого-економічної концепції переведення національного АПК на модель сталого функціонування в умовах здійснення ринкових трансформацій.

Дослідженню наукової діяльності вченого сприяли рецензії на його праці, які вмішують короткий аналіз та оцінку наукових розробок автора. Вони дають змогу зрозуміти потреби історичного періоду, в якому він працював, оцінити його напрацювання та визначити шляхи їх використання.

Аналіз історіографічних напрацювань, які відображають дослідницький шлях В.М. Трегобчука, свідчить про те, що вони не розкривають у повній мірі його багатогранну творчість, науково-організаційну діяльність, а лише коротко узагальнюють наукові здобутки, визначаючи його місце і роль у розвитку вітчизняної економічної думки. Таким чином, опубліковані праці висвітлюють внесок академіка В.М. Трегобчука у розвиток вітчизняної економічної науки 60-х років ХХ - початку ХХІ століть здебільшого фрагментарно й недостатньо глибоко.

У підрозділі 1.2. *«Джерельна база дослідження»* охарактеризовано основні групи джерел, на яких базується вивчення діяльності видатного дослідника.

В дисертації використано широке коло джерел, серед яких виокремлено архівні документи, опубліковані офіційні документи органів державної влади, наукових організацій, установ, рукописи, оригінальні праці академіка, матеріали сімейного архіву, спогади про нього, довідкові та енциклопедичні видання, бібліографічні показники, засоби масової інформації (газети, журнали, збірники наукових праць).

Першочергове значення надавалося вивченню архівних документів. Великий інтерес для висвітлення етапів життя та науково-організаційної діяльності В.М. Трегобчука представляють матеріали фондів Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, зокрема, «Історичні довідки», Ф. 360 Оп. 1 «Справи управлінської документації Інституту економіки АН України за 1941-1975 роки», «Справи науково-організаційної та управлінської документації Інституту економіки АН України за 1976-2005 та додатковий за 1941-1995 роки», Ф. 360 Оп. 2 «Справи підсумкової науково-дослідної документації

⁵ Лукінов І. Відділення економіки Національної академії наук України в роки реформи: підсумки і завдання / І. Лукінов // Економіка України. – 1998. – № 11. – С. 11-16.

⁶Пасхавер Б.Й. Трегобчук Валентин Михайлович – видатний дослідник економіко-екологічних проблем / Б.Й. Пасхавер, В.В. Юрчишин, Д.Ф. Крисанов // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 22.

(дисертації) Інституту економіки АН України за 1941-2005 роки», Ф. 360 Оп. 3-ос «Документація Інституту економіки АН України з особового складу за 1941-2005 роки та додатковий за 1969-1985 роки».

Вивчення архівних документів дозволило проаналізувати науково-організаційну, представницьку та популяризаційну діяльність В.М. Трегобчука. Це, зокрема, особова справа, накази по особовому складу, листування з наукових питань з Президією НАН України, різними установами та організаціями, звіти про науково-організаційну роботу, міжнародні зв'язки інституту, в т.ч. угоди про співробітництво з науковими установами, протоколи засідань співробітників відділів інституту з обговорення результатів завершених науково-дослідних робіт, протоколи засідань вченої ради. Їх аналіз допоміг при опрацюванні третього розділу дисертації.

Важливим джерелом для відтворення життєдіяльності вченого, особливо його рис характеру, стосунків із людьми, стали спогади сучасників В.М. Трегобчука, фото літопис його життя. Основу джерельної бази склали наукові праці вченого, аналіз яких сприяв відтворенню цілісної картини становлення його наукових інтересів, визначенню пріоритетних напрямів діяльності і періодів найбільшої творчої активності.

Важливим джерелом є публікації, що висвітлюють творчу діяльність вченого, у періодичних виданнях, серед яких варто виділити журнали: «Вісник аграрної науки», «Економіка України», «Гідротехніка і меліорація» та ін.

На основі аналізу джерельної бази нами встановлено, що зазначені групи праць формують широкий та різноманітний спектр документального забезпечення дослідження проблеми. Їх комплексне використання в сукупності з обґрунтуванням методологічних засад дало змогу досягти поставленої науково-дослідної мети.

Підрозділ 1.3 *«Методологічні принципи і методи дослідження»* містить обґрунтування методологічної основи наукового пошуку, вибору підходів щодо розробки ключових напрямів дослідження та використання системи методів, в основу яких покладено загальнонаукові принципи історизму, об'єктивності, пізнання та системності. Комплексно використано порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний, логічно-аналітичний та інші методи. Застосування традиційних (бібліографічного, архівно- та джерелознавчого) методів дало змогу проводити пошук і систематизувати первинні дані, зокрема численні публікації у періодичних виданнях. Все це сприяло накопиченню інформації про життя та наукову спадщину В.М. Трегобчука, дало можливість узагальнити й систематизувати виявлений фактологічний матеріал, забезпечити його репрезентативність, сформулювати основні положення та висновки.

У другому розділі **«Життєвий шлях і етапи наукового зростання академіка В.М. Трегобчука»** відтворено цілісну картину формування особистості і наукового світогляду вченого, висвітлено основні події життєвого та творчого шляху, запропоновано його періодизацію.

У підрозділі 2.1 *«Життєвий шлях ученого»* йдеться про роки його навчання в Уманському ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарському інституту імені Горького (нині Уманський національний університет садівництва)

(1956-1961), де він у 1961 році отримав кваліфікацію вченого агронома-рільника, а також в аспірантурі Інституту економіки Академії наук УРСР (1963-1966). У 1967 році молодому науковцю було присвоєно науковий ступінь кандидата економічних наук.

З 1966 року В.М. Трегобчук розпочав дослідницьку діяльність у відділі проблем економіки сільського господарства Інституту економіки АН УРСР. Дослідження підтверджують, що з цим інститутом пов'язаний весь творчий і життєвий шлях вченого. Він працював на різних посадах: від молодшого наукового співробітника до завідувача відділу, заступника директора інституту з наукової роботи. В останні два роки життя В.М. Трегобчук був радником при дирекції Об'єднаного інституту економіки НАН України.

В 1989 році В.М. Трегобчуку присвоєно науковий ступінь доктора економічних наук. В 1990 р. він був обраний член-кореспондентом, а в 1995–дійсним членом (академіком) Української академії аграрних наук. У 1997 році за цикл робіт «Економічні та екологічні проблеми розвитку і функціонування національного агропромислового комплексу» вченому присуджено премію ім. М.І. Туган-Барановського, а в березні 1998 р. за вагомий особистий внесок у розвиток національної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України – почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». Аналіз біографії і життєвого шляху дозволили зробити висновок про його поступове зростання як науковця, організатора, талановитого дослідника.

У підрозділі 2.2 «Формування наукового світогляду, періодизація діяльності В.М. Трегобчука» детально розглянуто період формування його наукового світогляду, систематизовано та узагальнено наукову спадщину академіка за кількістю публікацій, здійснено комплексну оцінку його творчого доробку.

Доведено, що на формування наукового світогляду молодого вченого значною мірою вплинула історична епоха. Він працював у науці у двох суспільно-політичних періодах: радянському та пострадянському. Відмінність політичних устроїв у кожному з них, різні особливості розвитку галузей економіки та сільського господарства зокрема, значною мірою вплинули на погляди науковця, дали поштовх до розширення діапазону досліджень. Умовно нами поділено наукову діяльність вченого на два хронологічні періоди: радянських часів (1963-1990 рр.) і років незалежності України (1991-2006).

За результатами досліджень виділено три основні етапи наукового поступу вченого: 1963-1967 рр. – входження в науку, про що свідчать його кандидатська дисертація, перші наукові праці; 1968-1990 – становлення його як науковця; 1991-2006 – утвердження в статусі видатного вченого, відомого у вітчизняних і зарубіжних колах.

На основі аналізу наукової спадщини з'ясовано, що за радянської доби В.М. Трегобчук займався дослідженнями різної тематики і масштабності. В цьому періоді ним видано понад 130 наукових публікацій. На першому етапі цього періоду увага вченого була зосереджена на дослідженнях економічної ефективності іригації, як напряму інтенсифікації землеробства, капітальних вкладень у будівництво та освоєння зрошувальних систем. Він розробив методичні рекомендації, що

дозволили точніше визначити ефективність зрошення і осушення, особливо додаткову і відносну результативність функціонування іригаційно-меліоративних комплексів (ІМК) в системі агропромислового комплексу з урахуванням економічної оцінки негативних екологічних наслідків.

На другому етапі радянського періоду (1968-1990 рр.) В.М. Трегобчук вивчав економічні аспекти розвитку водного господарства, підвищення ефективності іригації, капіталовкладень у меліорацію земель, економіко-екологічні питання гідромеліоративного будівництва, використання та охорони земельних і водних ресурсів у сільському господарстві, в т.ч. при проведенні меліоративних робіт. Окрім зазначених проблем, учений досліджував економіко-екологічні аспекти природокористування, охорони довкілля, науково-технічного прогресу в сільському господарстві, інтенсифікації виробництва в агропромисловому комплексі та зменшення її негативних екологічних наслідків.

Особливо результативною була діяльність В.М. Трегобчука в роки незалежності України (1991-2006 рр.). Велике значення мали його дослідження з еколого-економічних проблем раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, прискорення соціально-економічного розвитку села, подолання продовольчої кризи тощо. Велику увагу він приділяв вивченню проблем ресурсо-екологічної безпеки, концептуальним засадам сталого розвитку національної економіки, зокрема питанням становлення в державі економічної, екологічної, аграрної та земельної політики, ресурсного потенціалу АПК, реформуванню відносин власності. За результатами цих досліджень було видано понад 200 наукових праць.

Фактично вперше в Україні ним було започатковано ґрунтовні дослідження екологічних аспектів розвитку раціонального природокористування, еколого-економічних проблем розвитку України. Кожний етап роботи академіка В.М. Трегобчука характеризується визначними досягненнями. Його наукова бібліографія відображає результати довготривалих творчих пошуків.

В.М. Трегобчук виріс від науковця-початківця до визначного вченого, став досвідченим дослідником еколого-економічних проблем у галузі економіки природокористування з великим науковим та інтелектуальним потенціалом. Період наукового становлення змінився науковим визнанням.

У третьому розділі **«Основні напрями наукової діяльності академіка В.М. Трегобчука»** сконцентровано особливу увагу на творчій діяльності вченого, виділено та узагальнено пріоритетні напрями досліджень, розкрито значення його доробку в розвитку економіки природокористування України.

У підрозділі 3.1 *«Розробка науково-методологічних основ та економічних аспектів розвитку водного господарства та гідромеліорації земель»* визначено результати досліджень, вклад вченого в розвиток водного господарства та гідромеліорації земель.

В.М. Трегобчук зацікавився вказаною проблематикою під час навчання в аспірантурі. Його дисертаційна робота «Економічна ефективність іригації та шляхи її підвищення (на прикладі зрошувальних систем УРСР)», монографія «Ефективність капіталовкладень в зрошування земель на Україні» та ін. праці

висвітлюють результати досліджень економічної ефективності не лише іригації, як напряму інтенсифікації землеробства, а й капітальних вкладень у будівництво та освоєння зрошувальних систем. Дослідження економічних питань меліорації земель в Українській РСР в такому форматі були виконані вперше. Результати досліджень мали практичне значення для правильного вибору типів систем, раціонального їх освоєння і напрямів використання, а також визначення шляхів зміцнення і вдосконалення матеріально-технічної бази зрошення.

Встановлено, що, поглиблюючи наукові пошуки щодо економічної суті вказаних проблем В.М. Трегобчук уже на початку наукової діяльності розробив цілий ряд фундаментальних положень та обґрунтував напрями вдосконалення техніко-технологічних основ застосування еколого-економічних підходів до оцінки ефективності функціонування водного господарства та гідромеліоративних комплексів, а також методичні рекомендації, котрі дозволяють точніше визначити ефективність зрошення в системі агропромислового комплексу з урахуванням екологічних чинників.

В.М. Трегобчук розробив і науково обґрунтував концепцію удосконалення розвитку і підвищення економіко-екологічної ефективності функціонування територіальних ІМК у відповідності до якої гідромеліорація розглядається у комплексі з сільськогосподарським виробництвом, водогосподарським будівництвом і експлуатацією зрошувальних і осушувальних систем та методіку оцінки ресурсного потенціалу ІМК, яка не має аналогів в економічній літературі.

Вчений запропонував прийнятну методіку визначення економічної ефективності використання водних ресурсів для цілей іригації, обґрунтувавши методи аналізу рівня використання земель й шляхи підвищення ефективності водокористування, сформулював основні принципи, реалізація яких здатна забезпечити раціональне використання земельних і водних ресурсів при зрошенні. Він визначив основні напрями бережливого використання зрошувальної води: впровадження прогресивних водозберігаючих способів зрошення і техніки поливу; оптимізація режимів поливу сільськогосподарських культур з усуненням причин, що погіршують меліоративний стан земель; підбір високопродуктивних культур і сортів, що максимально реагують на зрошення та інші.

В.М. Трегобчук зробив важливі висновки та обґрунтував практичні пропозиції стосовно еколого-економічних підходів до оцінки ефективності функціонування водогосподарських і гідромеліоративних систем, що відображено в його наукових працях, які характеризуються детальним аналізом результатів досліджень і науково обґрунтованими висновками.

Як показали результати дослідження, наукова концепція, методичні розробки та пропозиції В.М. Трегобчука можна кваліфікувати як теоретичне узагальнення і вирішення важливої проблеми використання водних і земельних ресурсів у гідромеліорації, що має велике наукове і практичне значення.

У підрозділі 3.2 *«Екологічні проблеми економічного розвитку України в науковому доробку В.М. Трегобчука»* розкрито результати досліджень і розробки вченого з основ раціонального природокористування та вирішення екологічних проблем економічного розвитку України.

Вивчення поставлених у підрозділі питань дає підстави стверджувати, що сформульовані В.М. Трегобчуком методологічні підходи і методи проведення розрахунків дали можливість визначити інтегральну величину негативних наслідків екологічної шкоди в усіх галузях економіки від аварії на ЧАЕС. Вчений розробив теоретичні підходи до управління надзвичайною ситуацією, суть яких зводиться до усунення причин виникнення катастроф аж до відмови від продукції небезпечних виробництв і закриття аварійних об'єктів, попередження виникнення надзвичайних подій, запобігання небезпечним наслідкам аварій, здійснення стабілізаційних компенсаційних заходів тощо.

За результатами дисертаційного дослідження з'ясовано, що В.М. Трегобчук вперше сформулював еколого-економічну суть раціонального природокористування, зокрема аграрного та наріжні принципи його організації в умовах комплексної інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Академік теоретично обґрунтував і розробив методологічні та прикладні аспекти високоефективного використання всіх видів природних ресурсів. Запропонував методологічні напрями екологізації АПК, методи і організаційно-економічні механізми оздоровлення навколишнього середовища в умовах переходу до ринкових відносин. В.М. Трегобчук збагатив економічну думку в напрямку розвитку економіки природокористування та охорони довкілля.

У підрозділі 3.3 *«Погляди вченого щодо раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки країни»* узагальнено наукові пошуки В.М. Трегобчука з проблем раціонального природокористування та забезпечення ресурсо-екологічної безпеки України.

У процесі дослідження з'ясовано, що він одним із перших в Україні почав займатися дослідженням економіко-екологічних аспектів природокористування. Основне місце в його наукових розробках і практичних рекомендаціях займають проблеми розвитку економіки та суспільства, теоретичні і прикладні екологічні проблеми господарської діяльності, обґрунтування напрямів раціонального використання та охорони природних ресурсів, захисту навколишнього середовища від забруднення.

Встановлено, що В.М. Трегобчук запропонував нову стратегію природокористування, ресурсозбереження та розвитку господарського комплексу України. Суть її полягає в тому, що всі види господарської діяльності, природокористування та природоперетворення слід здійснювати з обов'язковим урахуванням екологічних чинників, законів, критеріїв, вимог та обмежень. Антропогенні навантаження на довкілля, біосферні ресурси та об'єкти не повинні перевищувати можливості їх природного відтворення, відновлення та самоочищення тощо (*«Ресурсо-екологічна складова національної безпеки»*, 1999).

Академік визначив найважливіші передумови переходу України на модель сталого розвитку на національному та регіональному рівні, першочергові завдання стосовно подолання ресурсо-екологічної кризи та оздоровлення навколишнього середовища (*«Концепція сталого розвитку для України»*, 2002). В запропонованій концепції декларується принцип рівноправності трьох складових розвитку держави

(економічної, екологічної, соціальної) з орієнтуванням на пріоритети сталого розвитку.

Вчений запропонував нову екологоспрямовану стратегію соціально-економічного розвитку України та розробив теоретико-методологічні принципи, котрі необхідно покласти в її основу. В.М. Трегобчук вважав, що пріоритетними завданнями стратегії повинні стати: ресурсо-екологічна безпека життєдіяльності населення, широкомасштабне розгортання екоінноваційної діяльності в державі, раціоналізація природокористування, охорона природних ресурсів і довкілля, підготовка ефективної правової економічної й екологічної нормативної бази у цій сфері та екологобезпечного господарювання в кожній галузі національної економіки та інші.

В результаті проведеного нами дослідження з'ясовано, що В.М. Трегобчук розробив концептуальні засади забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави на основі сталого аграрного природокористування. Суть їх полягає в тому, що розв'язання проблеми надійного забезпечення основними продуктами харчування вимагає переходу від високовитратних технологій до ресурсозберігаючих систем ведення галузей АПК, оснований на екологізації виробництва. Вчений доводив необхідність послідовного впровадження систем технологічних управлінських і регулятивних рішень, які сприятимуть підвищенню ефективності аграрного природокористування одночасно з поліпшенням якості природного середовища.

Дисертант дійшла висновку, що в економіко-екологічних дослідженнях В.М. Трегобчука важливе місце посідають питання про способи, методи і механізми вдосконалення природокористування, високоефективного використання всіх видів природних ресурсів.

У підрозділі 3.4 *«Внесок ученого у наукове забезпечення аграрного природокористування»* узагальнено здобутки дослідника у розвиток сільськогосподарської галузі, формування аграрної політики держави.

Аналіз праць В.М. Трегобчука дає підстави зробити висновок, що в його наукових поглядах провідне місце посідає екологічний підхід до вивчення АПК. Він один із перших в Україні здійснив розробку екологічних основ аграрної політики. Академік стверджував, що розвиток і високоефективне функціонування АПК безпосередньо залежать від вирішення екологічних проблеми природокористування: раціонального використання природних ресурсів, застосування сучасних способів відтворення і охорони земельних і водних ресурсів, дотримання екологічних вимог тощо.

Вчений розробив і всебічно обґрунтував принципово нову еколого-економічну концепцію розвитку агропромислового виробництва та формування екологобезпечного ресурсного потенціалу в усіх ланках АПК. Суть її в переведенні останнього на еколого врівноважений шлях ефективного розвитку на основі застосування системи техніко-технологічних, організаційних та економічних заходів, перебудови форм господарювання та структури виробництва у відповідності до екологічних вимог, критеріїв і стандартів з метою не лише обмеження негативних антропогенних навантажень на природу, а й підвищення

ефективності конкурентоспроможного національного АПК («Еколого-економічна концепція формування ресурсного потенціалу АПК» (1995), «Еколого-економічна концепція екологічного і сталого розвитку національного АПК» (1995), «Концептуальні основи сталого та екологічнобезпечного розвитку національного АПК» (1998).

За результатами дослідження з'ясовано, що важливою розробкою В.М. Трегобчука є теоретико-методологічні принципи, критерії та вимоги, якими слід керуватися при проведенні трансформації земельних відносин, а також при організації цивілізованого ринку землі в країні. Вчений наголошував на поєднанні економічної та екологічної складових у раціональному використанні сільськогосподарських угідь. В даному контексті, землекористування полягає у збереженні та примноженні продуктивної сили землі як аграрного ресурсу, її охороні та захисті як складової довкілля, відтворенні корисних властивостей ґрунтового покриву, отриманні високих урожаїв вирощуваних культур за умов мінімізації затрат на одиницю продукції. Вчений зробив вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ сталого і раціонального землекористування, відтворення родючості ґрунтів й охорони земельних ресурсів.

У четвертому розділі «Репрезентаційна та популяризаційна діяльність В.М. Трегобчука» наведено результати дослідження багатогранної діяльності вченого, зокрема процесу започаткування ним наукової школи.

У підрозділі 4.1 *«Співпраця із зарубіжними науковими центрами»* показано творчу участь В.М. Трегобчука у налагодженні зв'язків із зарубіжними країнами в напрямі розвитку наукової діяльності.

Як показали результати дослідження, науково-репрезентаційна діяльність В.М. Трегобчука за кордоном сприяла популяризації наукових розробок. Учений гідно представляв вітчизняну науку як член міжнародних організацій. Його робота сприяла розширенню та зміцненню контактів з колегами-економістами з інших країн та вирішенню проблем, пов'язаних з економічними реформами, вдосконаленням економічного співробітництва та інтеграції, організації спільних досліджень у найважливіших галузях науки і техніки. Вчений зосереджував свою увагу на особливостях економічної науки і практики зарубіжних країн з метою застосування їх здобутків в Україні.

У підрозділі 4.2 *«Репрезентаційна та популяризаційна діяльність вченого»* охарактеризовано науково-організаційну діяльність, а також з'ясовано напрями роботи В.М. Трегобчука та розкрито його роль у галузі підготовки наукових кадрів.

Результати дослідження показали, що вчений брав активну участь у вітчизняних, світових та європейських наукових зустрічах. Співробітництво з зарубіжними вченими, обрання його в міжнародні наукові асоціації (ЄАЕА, МАЕА, МУЕА), Нью-Йоркську академію наук (США) засвідчують визнання В.М. Трегобчука як видатного вченого-економіста. Виступи з доповідями на міжнародних економічних форумах сприяли підвищенню репутації української наукової думки за межами країни.

З'ясовано, що В.М. Трегобчук здійснював значну науково-репрезентаційну та популяризаційну діяльність у наукових радах, комітетах тощо. Свідченням тому є

його робота у спеціалізованих вчених радах наукових установ і екзаменаційних комісіях навчальних закладів, участь у конференціях, симпозиумах, форумах в Україні та за кордоном. Значну увагу він приділяв науково-методичній та видавничій діяльності, спрямованій на розробку методик, рекомендацій, підготовку наукових збірників, монографій тощо.

Важливого значення надавав В.М. Трегобчук науково-просвітницькій діяльності. Вагоме місце посідає його участь у роботі редколегій наукових видань, редакційна і рецензійна робота. Академік зробив значний внесок у розвиток сучасної науки не тільки як учений, а й як науковий редактор монографій, збірників, статей. За його редакцією вийшло понад 20 наукових праць з різної проблематики. Велику роботу вчений проводив як член редколегії науково-виробничих журналів «Землепорядний вісник», «Землепорядкування», міжвідомчого тематичного наукового збірника «Історія народного господарства та економічної думки України».

У процесі підготовки дисертації досліджено діяльність В.М. Трегобчука з підготовки наукових кадрів. Під його керівництвом захищено 4 докторських і 14 кандидатських дисертацій. Серед докторів наук найбільш відомі – О.В. Мороз і Д.Ф. Крисанов.

В.М. Трегобчук започаткував наукову школу з числа аспірантів і докторантів. Переважна більшість підготовлених під його керівництвом кандидатських і докторських робіт стосувалися тематики, яку він опрацьовував особисто. Результати досліджень у всіх дисертаційних роботах його учнів мають практичну цінність для економіки, зокрема у виробничій сфері та знайшли застосування при підготовці нормативних актів, рекомендацій, методик тощо. З наукової школи В.М. Трегобчука вийшли дослідники, що плідно працюють у різних галузях економіки, наукових установах і навчальних закладах на користь подальшого розвитку України.

ВИСНОВКИ

1. У дисертаційній роботі вперше всебічно досліджено особливості і результати діяльності видатного вченого В.М. Трегобчука в галузі аграрної економіки та економіки природокористування, його наукові надбання, їх місце в історії вітчизняної науки, результативність використання у практиці. Опрацьовано широке коло архівних і літературних джерел, присвячених життю і творчості дослідника, що дало можливість відтворити основні етапи його наукової роботи. На підставі науково-історичного аналізу життєвого і творчого шляху вченого нами встановлено, що В.М. Трегобчук зробив вагомий внесок у розвиток економіки природокористування України як теоретик, методолог і популяризатор. Його яскравий талант дослідника став виразним проявом натхненного служіння науці і суспільству.

2. Історіографічний аналіз літератури за темою дослідження дозволяє констатувати, що комплексне вивчення діяльності академіка В.М. Трегобчука, його здобутків та пріоритетних наукових напрямів ще не проводилось. Біографічні нариси, розміщені на сторінках довідників, щорічників, ювілейні статті

фрагментарно розкривають основні напрями його діяльності. Нині практично відсутні узагальнюючі праці, які б глибоко і ґрунтовно висвітлювали науковий шлях ученого, давали оцінку його внеску у розвиток вітчизняної економічної науки кінця ХХ - початку ХХІ століть.

3. У дослідженні важливе значення мають наукові праці самого В.М. Трегобчука, в яких простежується формування поглядів, наукової думки та її окремих напрямів, характеризуються досягнення вітчизняних і зарубіжних учених. Його особисті теоретичні і прикладні дослідження дали можливість сформулювати нові ідеї, чітко визначити коло найважливіших нерозв'язаних проблем і питань, що сприяло подальшому розвитку того чи іншого напрямку. Фундаментальні наукові дослідження та методичні розробки В.М. Трегобчука визнані широким загалом науковців.

4. Матеріали, одержані з різних джерел, дозволили охопити всі аспекти науково-організаційної, репрезентаційної та популяризаційної діяльності вченого під кутом зору впливу на розвиток економіки природокористування. За результатами аналізу архівних і літературних джерел виділено основні періоди його наукової та організаційної діяльності. До першого (радянські часи – 1963-1990 рр.) віднесено два етапи наукового зростання: 1) входження молодого дослідника в науку (1963-1967 рр.), тобто навчання в аспірантурі Інституту економіки АН УРСР, опублікування перших наукових праць, 2) становлення як науковця (1968-1990), коли відбулось його формування як дослідника із значним науковим потенціалом, розвиненим аналітичним типом мислення, працьовитого з високою відповідальністю вченого. Другий період (часи незалежності України – 1991-2006 роки) – це утвердження в статусі вченого, відомого у вітчизняних і зарубіжних наукових колах, який відзначився започаткуванням в нашій країні ґрунтовних досліджень екологічних аспектів розвитку економіки природокористування.

5. В дисертаційному дослідженні проведено комплексну оцінку творчої спадщини та визначено основні напрями наукової діяльності В.М. Трегобчука, результатом чого стали наступні висновки:

• ***Науково-методологічні основи та економічні аспекти розвитку водного господарства та гідромеліорації земель***

Вчений розробив прийнятну методику визначення економічної ефективності використання водних ресурсів для цілей іригації, обґрунтував методи аналізу рівня земле- та водокористування, шляхи підвищення їх ефективності, сформулював основні принципи, реалізація яких здатна забезпечити раціональне використання земельних і водних ресурсів при зрошенні. В.М. Трегобчук зробив важливі висновки та обґрунтував практичні пропозиції щодо еколого-економічних підходів до оцінки ефективності функціонування водогосподарських та гідромеліоративних систем, що відображено в його наукових працях.

Він дослідив, узагальнив і класифікував економічні та екологічні наслідки гідромеліорації земель, розробив методологічні підходи і методику визначення економіко-екологічної ефективності інвестицій у реалізацію природоохоронних заходів при проведенні гідромеліоративних і водогосподарських робіт.

• ***Екологічні проблеми економічного розвитку України***

В.М. Трегобчук сформулював еколого-економічну суть раціонального природокористування, зокрема аграрного, та наріжні принципи його організації в умовах комплексної інтенсифікації виробництва в сільському господарстві, розробив методи проведення розрахунків, відповідно до яких визначено інтегральну величину негативних наслідків екологічної шкоди від аварії на Чорнобильській АЕС, теоретичні підходи до управління надзвичайною ситуацією, суть яких зводиться до усунення причин виникнення катастроф аж до відмови від продукції небезпечних виробництв та закриття аварійних об'єктів, попередження виникнення надзвичайних подій, запобігання небезпечним наслідкам аварій, здійснення стабілізаційних компенсаційних заходів тощо.

• ***Еколого-економічні основи раціонального природокористування та забезпечення ресурсо-екологічної безпеки держави***

Вчений запропонував концептуальні засади і наріжні принципи формування збалансованого, економічно ефективного та екологічно безпечного ресурсного потенціалу агропромислового виробництва, нову стратегію природокористування, ресурсозбереження та розвитку господарського комплексу країни, першочергові завдання в подоланні ресурсо-екологічної кризи та оздоровленні навколишнього природного середовища. В.М. Трегобчук розробив теоретико-методологічні принципи, які мають бути покладені в основу запропонованої ним екологоспрямованої стратегії соціально-економічного розвитку України, концептуальні засади забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави.

• ***Екологічні основи аграрного природокористування***

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що В.М. Трегобчуку належить пріоритет у визначенні екологічних основ аграрної та земельної політики в Україні. Він запропонував еколого-економічну концепцію розвитку національного АПК в умовах здійснення ринкових реформ. Вагомий внесок вчений зробив у дослідження економіко-екологічних проблем розвитку землеробства, розробку теоретико-методологічних основ сталого та раціонального землекористування, відтворення родючості ґрунтів і охорони земельних ресурсів. Формування нової методології сталого землекористування в Україні відкриває можливості застосування її результатів не тільки для економічного регулювання, а й організації раціонального використання земельних угідь, визначення та обґрунтування системи організаційно-господарських заходів щодо відновлення їх продуктивності.

6. З'ясовано, що плідна репрезентаційна та популяризаційна діяльність В.М. Трегобчука здійснювалась в таких напрямках: 1) науково-методичний, спрямований на розробку методик, рекомендацій, підготовку наукових кадрів; 2) видавничий (підготовка наукових збірників, монографій тощо), редакційна та рецензійна робота; 3) науково-представницький – участь у міжнародних і вітчизняних асоціаціях, наукових радах, комітетах тощо; 4) популяризаційна робота у спеціалізованих вчених радах наукових установ, екзаменаційних комісіях навчальних закладів, участь у конференціях, симпозіумах, форумах в Україні та за кордоном.

7. Аналіз діяльності вченого засвідчує, що він започаткував наукову школу економістів в плані підготовки наукових кадрів. Важливим є те, що В.М. Трегобчук приділяв значну увагу становленню вчених нової формації, які працюють в сучасних суспільно-політичних і соціально-економічних умовах. Огляд дисертаційних робіт його учнів свідчить, що вони мають значну практичну цінність для економіки. Більшість висновків і пропозицій знайшли застосування у виробництві, при підготовці нормативних і законодавчих актів, рекомендацій, методик, висвітлені в численних публікаціях.

Вчений присвятив науковій діяльності сорок років свого життя. Ним особисто та у співавторстві опубліковано понад 300 наукових праць. У процесі роботи над дисертацією здобувач дійшла висновку, що наукова спадщина академіка В.М. Трегобчука є різноплановою за тематикою досліджень і має важливе значення для сучасного розвитку економіки природокористування України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Яценко О. Проблема економіки природокористування у працях В.М. Трегобчука: погляд із сьогодення [Електронний ресурс] / О.Яценко // Історія науки і бібліографістика. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2012-2_yashenco.pdf/.
2. Попова О. Проблеми економіки природокористування в контексті досліджень В.М. Трегобчука / О. Попова // Часопис української історії : [наук. зб.] / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Вип. 29. – С. 113-117.
3. Попова О. Внесок академіка В.М. Трегобчука у вирішення завдань екологічної стратегії економічного розвитку країни / О. Попова // Переяславський літопис : зб. наук. ст. / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельн., 2014. – Вип. 6. – С. 304-310.
4. Попова О. Життя і діяльність В.М. Трегобчука (історіографія питання) / О. Попова // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Вип. 44. – С. 174-179.
5. Попова О. Академик В.М. Трегобчук и формирование экологии сельского хозяйства / О. Попова // Black sea. Scientific journal of Academic research. – 2014. – № 14. – С. 35-39.

Опубліковані праці апробаційного характеру

1. Яценко О. Академік В.М. Трегобчук – видатний вчений в галузі аграрної економіки та економіки природокористування / О. Яценко // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матер. VII Всеукр. конф. молодих учених та спец. : до 90-річчя від дня створ. ДНСГБ та 75-річчя від дня заснув. Панфіловської дослідної станції ННЦ «Інститут землеробства НААН», 16 березня 2012 р. – К., 2012. – Ч.1. – С. 113.
2. Яценко О. Внесок В.М. Трегобчука у формування аграрної і земельної політики України / О.Яценко // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матер. VIII Всеукр. конф. молодих учених та спец., 21 трав. 2013 р. – К., 2013. – С. 149-150.

3. Ященко О. Еколого-економічні основи раціонального природокористування в поглядах В.М.Трегобчука / О.Ященко // Міжнародний наук.-практ. семінар, присвяч. 130-річчю виходу книги Докучаєва «Російський чорнозем» : матеріали, Київ, 10 грудня 2013 р. / НААН, ННСГБ. ННЦ «Ін-т ґрунтознавства та агрохімії ім. О.М. Соколовського НААН», Посольство РФ в Україні. – К., 2013. – С. 340-342.
4. Попова О. Наукові дослідження академіка В.М. Трегобчука / О.Попова // Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., Лодзь, 30-31 жовт. 2014 р. / Т-во знань. – Лодзь, 2014. – С. 21-23.
5. Попова О. Репрезентація і популяризація здобутків вітчизняної економічної науки як складова творчої діяльності В.М. Трегобчука / О.Попова // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Гданськ, 29 – 30 червня 2015 р. / Т-во знань. – Гданськ. 2015. – С. 37-39.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

1. Ященко О. Дослідження екологічних проблем економічного розвитку України В.М. Трегобчуком / О.Ященко // Вісник аграрної науки. – 2012. – № 11. – С. 12-14.

АНОТАЦІЯ

Попова О.П. Діяльність академіка УААН В.М. Трегобчука в контексті розвитку економіки природокористування України (60-ті роки ХХ ст. - початок ХХІ ст.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки. – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України, Київ, 2015.

Дисертаційна робота являє собою комплексне дослідження діяльності, наукових пошуків і досягнень відомого українського вченого академіка УААН В.М. Трегобчука у галузі економіки природокористування.

Висвітлено шляхи формування його світогляду і становлення як науковця. Запропоновано періодизацію науково-організаційної діяльності вченого. Охарактеризовано основні пріоритетні напрями та результати його наукових досліджень у галузі економіки природокористування, здобутки у визначенні теоретико-методологічних і прикладних аспектів економіко-екологічного розвитку вітчизняної економіки, охорони навколишнього середовища. Розкрито напрями науково-репрезентаційної та популяризаційної діяльності вченого, здійснено аналіз його наукової спадщини, яка не втратила своєї актуальності і практичної значимості на сучасному етапі розвитку економічної думки. Дослідження найрізноманітніших аспектів творчої діяльності В.М. Трегобчука дало підстави зробити висновок про його вагомий внесок у розвиток економіки природокористування України.

Ключові слова: В.М. Трегобчук, діяльність, природокористування, дослідження, навколишнє середовище, наукова спадщина.

АННОТАЦИЯ

Попова О.П. Деятельность академика УААН В.М. Трегобчука в контексте развития экономики природопользования Украины (60-е годы XX ст. - начало XXI ст.).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07 – история науки и техники. – Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН Украины, Киев, 2015.

Диссертационная работа представляет собой комплексное исследование деятельности известного украинского ученого академика УААН В.М. Трегобчука в отрасли экономики природопользования.

Состоит из введения, четырех разделов, выводов к каждому из них, общих выводов, списка использованных литературных источников. Обоснована актуальность темы, определены объект, предмет, методы, цель и задачи исследования, раскрыты научная новизна и практическое значение полученных результатов, приведены сведения об апробации и публикациях автора.

Соискатель отмечает, что деятельность В.М. Трегобчука в контексте развития экономики природопользования ранее не была предметом специального исследования. Представленный историографический обзор доказывает, что избранная научная проблема освещалась фрагментарно. В диссертации показано, что творческие поиски будущего ученого в области экономики начались еще во время обучения в аспирантуре Института экономики АН УССР. Работа в этом учреждении способствовала формированию его научного мировоззрения, становлению профессионализма, постепенному росту как талантливого исследователя, ученого, организатора.

По результатам изучения творческого пути В.М. Трегобчука разработана и предложена периодизация его научно-организационной деятельности. К первому периоду (советские времена – 1963-1990) относятся два этапа научного роста: 1) вхождение молодого исследователя в науку (1963-1967 годы), то есть учеба в аспирантуре Института экономики АН УССР, публикация первых научных трудов, 2) становление как ученого (1968-1990), когда произошло его формирование как исследователя со значительным научным потенциалом. Второй период (времена независимости Украины – 1991-2006 гг.) – это утверждение в статусе ученого, известного в отечественных и зарубежных научных кругах, который охарактеризовался началом в нашей стране фундаментальных исследований экологических аспектов развития экономики природопользования.

Отмечено, что каждый этап работы ученого характеризуется значительными достижениями в развитии теоретико-методологических и прикладных аспектов экологического развития отечественной экономики, охраны окружающей среды.

Научные разработки В.М. Трегобчука систематизированы по основным направлениям: научно-методологические основы и экономические аспекты развития водного хозяйства и гидромелиорации земель, экологические проблемы экономического развития и основы аграрного природопользования Украины, рациональное использование природных ресурсов и обеспечение ресурсо-экологической безопасности государства.

В процессе диссертационного исследования установлено, что В.М. Трегобчуку принадлежит приоритет в разработке экологических основ аграрной и земельной политики государства, механизмов совершенствования природопользования, организации рационального и высокоэффективного использования всех видов природных ресурсов, охраны окружающей среды.

Научное наследие академика В.М. Трегобчука не утратило своей актуальности и практической значимости и на современном этапе развития экономики природопользования. Отдельные его составные целесообразно использовать как теоретическую и методологическую основу при разработке дальнейшей стратегии развития отечественной экономической науки. В частности, это новая стратегия природопользования, ресурсосбережения и развития народного хозяйства страны, суть которой в том, что все виды хозяйственной деятельности, природопользования необходимо осуществлять с обязательным учетом экологических факторов, законов, требований и ограничений.

В.М. Трегобчук разработал эколого-экономическую концепцию развития национального АПК. Сущность ее в переводе аграрного сектора на экологически сбалансированный путь развития на основе использования систем технико-технологических организационных и экономических мер, перестройке форм хозяйствования и структуры производства применительно к экологическим требованиям, критериям и стандартам с целью не только ограничить негативные нагрузки на природу, но и повысить эффективность национального АПК.

Освещен вклад В.М. Трегобчука в репрезентацию и популяризацию достижений отечественной экономической науки как члена международных и украинских ассоциаций, организаций. Его доклады на тематических конференциях способствовали повышению украинской научной мысли. Охарактеризована роль ученого как члена редколлегии научных журналов «Землеустроительный вестник», «Землеустройство», тематического сборника «История народного хозяйства и экономической мысли Украины». Одной из составляющих многогранного творчества академика является его работа как редактора научных трудов, сборников.

Исследование различных аспектов деятельности академика В.М. Трегобчука дало основание сделать вывод о его весомом вкладе в развитие экономики природопользования Украины.

Ключевые слова: В.М. Трегобчук, деятельность, природопользование, исследования, окружающая среда, научное наследие.

ANNOTATION

Popova O.P. Activity of the Academician V.M. Tregobchuk of in the context of the economics of nature management development in Ukraine (the 60s of the XX - beginning of the XXI century).

Thesis for the scientific degree of the candidate of the historical sciences on the speciality 07.00.07 – history of science and techniques. – National Scientific Agricultural Library of NAAS of Ukraine, Kyiv, 2015.

The paper is a complex research of the activity of the outstanding Ukrainian scientist of Academician UAAS V.M. Tregobchuk in the field of environmental economics.

The ways of the formation of the scientist's outlook has been elucidated and the periodization of his scientific and organizational work suggested. The main directions and results of the academician's researches in the field of the environmental economics have been characterized as well as his achievements in the development of theoretical, methodological and applied aspects of the ecological development of the inland economy and environment protection. The author has revealed the trends of the scientist's representative and popularizing activity and analyzed his scientific heritage, which did not lose its actuality and practical importance at the today's stage of the economic development either.

The investigation of a wide variety of aspects of Academician V.M. Tregobchuk's activity confirms his significant contribution to the nature management development in Ukraine.

Keywords: V.M. Tregobchuk, activity, management of nature, researches, environment, scientific heritage.